

Mielipiteitä aikuisopiskelun rahoittamisesta

Maassamme tehdyissä kyselyissä ovat taloudelliset syyt harvoin todettu aikuisopiskelua vaikeuttaviksi tai estäviksi tekijöiksi. Tärkeimpiä syitä aikuisopiskelun ulkopuolelle jäämiseen ovat olleet ajan puute, sopivien koulutusmahdollisuuksien puuttuminen, rasittava työ, korkea ikä, heikko terveys jne. Taloudelliset esteet ja vaikeudet tulevat todella merkittäviksi silloin, kun opiskelu vaatii pidempää työstä irtaantumista.

Aikuisten opintososiaalisen aseman parantaminen on jatkuvasti ollut esillä aikuiskoulutuksen kokonaissuunnittelussa. Vuoden 1985 loppupuolella se nousi uudelleen keskustelun aiheeksi, kun opetusministeriön asettama aikuisopiskelun rahoitusta pohtinut työryhmä sai työnsä päätökseen. Tulopoliittista ratkai-

sua tehtäessä vuoden 1986 alussa olivat aikuisten opintotukikysymykset ja henkilöstökoulutus esillä tavanomaista laajemmin.

Aikuiskasvatus -lehti pyysi kolmen vaikuttajatahon — SAK, STK, VOTK — edustajilta näkemyksiä aikuisten opintotuen ja sen rahoittamiseen liittyvistä kysymyksistä. Julkaisemme nämä kirjoitukset seuraavilla sivuilla.

Parhaillaan valmistellaan opintotukilainsäädännön uudistusta opetusministeriössä ja opintovapaalainsäädännön uudistusta sosiaali- ja terveysministeriössä. Mahdollisesti nämä esitykset tulevat eduskunnan käsittelyyn ensi syksynä.

Pentti Yrjölä

Miten lisätä aikuisten opintotukea?

Otsikon kysymys on aiheellinen siinä mielessä, että asiaa on viimeksi kuluneiden viiden toista vuoden aikana selvitetty kahdessa komiteassa, yhdessä toimikunnassa ja yhdessä virallisessa työryhmässä¹⁾. Yhteisenä lähtökohtana on ollut sellaisten ratkaisujen etsiminen, jotka loisivat taloudellisia edellytyksiä irtautua työelämästä opintojen pariin. Seuraavassa tarkastellaan sitä, miksi näin ”helppoon” kysymyksen on ollut vaikea antaa selvää vastausta. Artikkelin lopussa esitellään lyhyesti vuoden 1986 alkukuukausina kehitelty ratkaisu, jota ehdotetaan kokeiltavaksi syksystä 1987 lähtien kolmen vuoden ajan.

Aikuisten opintotuki toteutuu jo tällä hetkellä varsin kattavana useiden erillisjärjestelyjen muodossa. Kärjistäen voisikin todeta, että kokonaisratkaisua odoteltaessa on aikuisten opintotuki kehittynyt omalla painollaan ohi komiteatyöskentelyn. Työssä olevien henkilöiden kohdalla *henkilöstökoulutus* ns. täyden korvauksen periaatteella on epäilemättä keskeinen ammatillisen täydennyskoulutuksen saamisen keino. *Työllisyyskoulutus* siihen liittyvine taloudellisine etuineen tarjoaa mitä erilaisimpia mahdollisuuksia parantaa ammatilli-

sia valmiuksia. 1970-luvulla laajentunut *yleisen opintotukijärjestelmä* ulottuu käytännöllisesti katsoen kaikkeen peruskoulun jälkeiseen koulutukseen. Yleisen opintotuen piirissä oli esimerkiksi opintovuonna 1984—85 noin 20 000 henkilöä, jotka olivat ennen opintovuoden alkua täyttäneet 25 vuotta. Heidän joukossaan on tuhansia työelämästä opintoihin palanneita henkilöitä. Huomattavaa on, että opintotukijärjestelmän piiriin kuuluvat myös iltaoppikoulun lukioasteen opinnot, kansanopisto-opinnot ja ammattiin valmistava iltaopiskelu eli erityisesti aikuisväestölle tarkoitettut opinnot. Merkittävänä aikuisten opintotuen erityismuotona on vielä mainittava *kuntoutustuki*.

Erityisesti yleissivistävien opintojen harjoittamiseksi aikuisilla on käytettävänä mm. kattava kansalais- ja työväenopistoverkosto ja opintokerhot. Opiskelu tapahtuu vapaa-aikana ja opiskelumaksut ovat vain nimellisiä tai koulutuspalvelut tarjotaan kokonaan valtion ja kunnan rahoittamana.

Aikuisväestöllä on siten jo tällä hetkellä verraten monipuoliset mahdollisuudet itsensä kehittämiseen. Jonkin verran ylimääräistä omaaloitteisuutta vaatii tiedon saaminen tarjolla olevista mahdollisuuksista koska järjestelmä

¹⁾ks. lähdeluettelo

on hajanainen. Edellä oleva erittely kuitenkin osoittaa, että mitään yhtenäistä aikuisten opintotukijärjestelmää ei ole syytä tavoitella. Kullakin jo nyt toiminnassa olevalla osajärjestelmällä on sinänsä selvä tehtävänsä ja omat kehittämistarpeensa. Kokonaiskuvan kirkastamisessa onkin tiedotustoiminnan tehostaminen tärkeässä asemassa.

Tätä kirjoitettaessa (16.3.1986) eivät kevään tulopoliittisen ratkaisun kaikki yksityiskohdat ole vielä selvillä. Henkilöstökoulutuksen kehittäminen näyttää kuitenkin olleen esillä LTK:n, AKAVA:n, STTK:n ja TVK:n sopimuksessa. LTK:n lehden (4/86) mukaan sopimuksissa otettiin ammatillisen koulutuksen edistämiseen ”uusi, aktiivi lähestymistapa”. Keskusjärjestöt pitävät ammatillista koulutusta koskevan yhteistoiminnan jatkuvaa kehittämistä yritystasolla tärkeänä. Järjestöt ovat sopineet siitä, että yritystasolla kiinnitetään erityistä huomiota yleisten koulutustarpeiden ja vuosisuunnitelmien laadinnassa toteutettavaan yhteistoimintamenettelyyn. Tämän yhteistoiminnan käytännön edellytysten parantamiseksi keskusjärjestöt laativat yhteisen koulutus- ja ohjausmateriaalin.

On syytä olettaa, että työpaikkatasolla ammatillisen aikuiskoulutuksen kehittämisellä voidaan enenevässä määrin huolehtia myös vähiten koulutusta saaneiden työntekijöiden ammatillisten valmiuksien parantamisesta. Yhteistoimintamenettelyn avulla saadaan koulutustarpeet hedelmällisen puntaroinnin alle sekä johdon että henkilöstön näkökulmasta. Työpaikkatason koulutuksessa eivät myöskään opintososiaaliset esteet muodosta yleensä ongelmaa.

Myös työllisyyskoulutusjärjestelmä on jatkuvasti kehittyvää ja laajenevaa. Työllisyyskoulutuksena voidaan joustavasti vastata paikallisiin koulutustarpeisiin, jotka syntyvät esimerkiksi tuotannonsuunnan muutoksista tai uuden teknologian käyttöönotosta. Työllisyyskoulutusta eri muodoissa on saanut kuluneiden parin vuosikymmenen aikana 400 000 henkilöä.

Aikuisopintotuki

Yleisen opintotukijärjestelmän puitteissa on mahdollista parantaa aikuisten toimeentulo- ja mahdollisuuksia monella tavalla. Vireillä oleva hanke aikuisopintotuen kokeilusta merkitseekin nimenomaan opintotukijärjestelmän kehittämistä. Seuraavassa esitetään yhteenvet-

omaisesti hankkeen keskeiset piirteet:

- 1) Opiskelijan puolisoon kohdistuva tulo- ja varallisuusharkinta sekä opiskelijan omaan varallisuuteen kohdistuva harkinta ehdotetaan poistettavaksi;
- 2) Opintotukeen oikeuttavien opintojen vähimmäiskesto aika ehdotetaan alennettavaksi nykyisestä 16 viikosta 8 viikkoon;
- 3) Myös tieteelliset jatko-opinnot enintään 12 kuukauden ajalta ehdotetaan saatettavaksi opintotuen piiriin;
- 4) Kolmivuotisen kokeilun aikana ehdotetaan myönnettäväksi niin sanottua *kulukorvausta* monimuoto-opiskelusta aiheutuviin erityiskustannuksiin, kuten esimerkiksi lähiopetusjaksojen matka- ja majoituskustannuksiin. Kulukorvauksen suuruudeksi on ehdotettu 150 markkaa koulutuspäivältä kuitenkin enintään 5000 markkaa vuodessa;
- 5) Lisäksi ehdotetaan kokeilun aikana myönnettäväksi tavanomaisen opintotuen lisäksi ansiokorvausta. Sen määrä vastaisi 20 prosenttia henkilön vakiintuneesta tulotasosta ennen opintojen alkua. Merkittävän ansiokorvauksen myönnön rajauksena olisi se, että se rajattaisiin koskemaan vain sellaisia opiskelijoita, jotka opintojen aloittamisvuonna ovat vähintään 26-vuotiaita. Lisäksi edellytetään tietty määrä työssäoloa ennen opintojen aloittamista. Ansiokorvausta maksettaisiin vain rajoitettu aika, joka määräytyy ilmeisesti opintovapaan keston mukaan.

Ansiokorvaus olisi sen saajalle veronalaista tuloa. Ilmeisesti korvaukselle vahvistettaisiin tietty ala- ja yläraja. Tämän lisätuen tarkoituksena on vähentää työelämästä opintoihin siirtyvän henkilön sitä painumaa kulutuksen tasossa, mikä aiheutuu palkattomasta opintovapaasta.

Arviointia

Aikuisopintotuki on siis integroitumassa melko täydellisesti yleisen opintotukijärjestelmän osaksi. Toisena vaihtoehtona olisi voinut olla opintotuen yleinen parantaminen (tason nosto ja opintorahaosuuden lisääminen), koska aikuisiksi voidaan perustellusti katsoa kaikki oman talouden muodostaneet teini-ikäiset opiskelijat. Tässä vaihtoehdossa aikuisopintotuki olisi integroitu kokonaan opintotueksi.

Opintotuen yleisenä kehittämistavoitteena on sekämäärän nostaminen että opintorahausuuden lisääminen opintotuen sisällössä. Pitkällä aikavälillä on siten oletettavaa, että opintotukijärjestelmä sisällöllisesti lähentyy muita toimeentuloturvajärjestelmiä. Tuolloin se palvelee nykyistä paremmin myös aikuisväestöä.

Nyt ehdotetussa kolmivuotisessa kokeilussa voidaan antaa merkittävä opintotuen korotus vain selvästi rajatulle osalle opintotuen kohderyhmää. Kokeilun aikana tullaan arvioimaan pysyvän ratkaisun sisältö ja rahoitus. Rahoituksen osalta on huomattava, että valtion lisäksi on haluttu rahoittajaksi myös työnantajat ja palkansaajat.

Mikäli kaavailtu hanke nyt toteutuu on eräs käännekohta vuosikymmenien aikuisopintotukikeskustelussa tosiasia. Uudistusta liian vaatimattomana pitävien on syytä käydä läpi nyky-

set järjestelyt ja niiden kehittämismahdollisuudet kohta kohdalta — ja huomata, että kehitystä on tapahtunut ja kaiken aikaa tapahtumassa.

Uudistusta tarpeettomana pitäville voisi puolestaan todeta sen, että aikuisopintotuen kohderyhmällä on varsin usein opintotuella rahoitettavan opiskelun vaihtoehtona työllisyyskoulutus tai työttömyys. Sekin maksaa.

Lähteitä

Aikuiskoulutuskomitean I osamietintö KM 1971:
A29

Aikuiskoulutuskomitean II osamietintö KM 1975:28
Opintovapaakomitean mietintö KM 1978:1

Aikuiskoulutuksen opintososiaalisen toimikunnan
mietintö. KM 1983:48

Aikuisopiskelun rahoitustyöryhmän muistio.

OPM:n työryhmän muistioita 1985:41